

Sürdürülebilirlik Kavramı ve Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilirlik Uygulamaları

Müge Özaydın¹

İbrahim Murat Bicil²

Özet

Son yıllarda küresel ısınmanın artmasıyla birlikte yaşanan iklim değişikliğinin, başta insan sağlığı olmak üzere, doğal çevreyi, ekonomiyi, tarımsal üretimi ve gıda güvenliğini olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Söz konusu değişikliğin yarattığı olumsuzlukların, zamanla dünyanın en önemli gündem maddelerinden biri haline geldiği ve Birleşmiş Milletler (BM) önderliğinde tüm ülkelerin iklim değişikliğinin yarattığı riskleri azaltmak ve ortadan kaldırmak için seferber oldukları anlaşılmaktadır.

Çevrenin ve doğanın korunmasına yönelik önlemlerin 20. yüzyılın sonlarına kadar yetersiz kalması ve hak ettiği önemi görmemesi, sürdürülebilirlik kavramının zorunlu olarak ortaya çıkmasına vesile olmuş ve sürdürülebilirlik anlayışının toplumun tüm alanlarında benimsenmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu bağlamda, finansal kuruluşlar da faaliyetlerinde çevresel politikalar izlemeye ve çevre sorumluluğunu ön plana çıkartan ürünler geliştirmeye başlayarak iklim farkındalığına ve sürdürülebilirliğe katkı sağlamaya başlamışlardır. Bankacılık sektörü yeşil ürünler geliştirerek, yeşil işlerin finansmanına ve çevreyi korumaya yönelik projelere destek olarak sürdürülebilirlik kavramına katkı sağlamaya çalışmaktadırlar.

Bu çalışmada, sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilirlik kapsamında bankacılık sektörü bazında uygulamaya konulan ya da konulması düşünülen yöntemler ile politika örnek ve önerilerine yer verilmiş ve bankacılık sektörü özelinde sürdürülebilirlik kavramı bütünüyle ifade edilmeye çalışılmıştır.

1 Öğr. Gör., Balıkesir Üniversitesi Kepsut MYO. muge.ozaydin@balikesir.edu.tr ,
ORCID ID: 0000-0003-0282-7012

2 Doç. Dr. Balıkesir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
muratbicil@balikesir.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4684-5626>.

1. Giriş

İktisadi aktivite ile çevre ilişkisi sürdürülebilirlik çerçevesinde ele alınmakta ve 20. yüzyılın son çeyreğinden 21. yüzyılın ilk çeyreğini tamamlamak üzere olduğumuz bugünlerde önemli bir tartışma alanı oluşturmaktadır. 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren küresel çapta sınai ve ticari faaliyetlerin doğaya ve ekosisteme verdiği zararın belirgin olarak hissedildiği ve önemsendiği bir dönem yaşanmaktadır. Bu bağlamda iklim değişikliği, hava kalitesinin bozulması, temiz su kaynaklarının bozulması, kuraklık, çölleşme, biyolojik çeşitliliğin bozulması gibi bir dizi sorunla karşılaşılma olasılıkları gündeme gelmektedir. İnsan ve toplum yaşamını olumsuz yönde etkilemesi beklenen bir dizi sorunu beraberinde getiren çevresel bozulmanın önüne geçilmesi için ortaya atılan fikirler sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomi kavramlarını beraberinde getirmiştir. Bu noktada iktisadi faaliyetlerin devamlılığı ile çevre arasındaki ilişkide çevrenin korunmasını gözetecek bir denge mekanizmasının bulunmasının gerekliliği her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Bu çerçevede bu çalışma sürdürülebilirlik tartışmalarını bankacılık sektörü özelinde ele almaktadır.

Bankacılık sektörü finansal sistemin önemli bir bileşenidir. Bankalar finansal sistemde fon fazlası olanlar ile fon açığı olanlar arasındaki güvenli fon transferinin sağlanmasında önemli rol oynarlar. Fon transferi işlevinin gerçekleştirilmesinde oynadıkları aktif rol ile birlikte toplumun geniş kesimlerine finansal araçlar vasıtasıyla hizmet sunan bankalar, finansal kesimle reel kesim arasında bir köprü vazifesi görmektedirler. Dolayısıyla bu çalışmada her ne kadar bankacılık sektörü özelinde sürdürülebilirlik kavramı ve uygulamaları üzerinde durulsa da bankacılık sektörünün reel kesim ile bağlantısı dikkate alındığında sürdürülebilirlik bakımından bankacılık sektörünün etkileşim halinde olduğu alanlara yönelik değerlendirmelerde de bulunmaktadır. Çünkü bankacılık sektörü fon transferine aracılık etme işleviyle birçok ekonomik faaliyetin gerçekleşmesinde temel bir aktör konumundadır.

Bankacılık sisteminde sürdürülebilirlik, finans sektörünün küresel düzeyde sürdürülebilir ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesi ve sürdürülebilirlik ilkelerini finansal karar alma süreçlerine entegre etmesi anlamına gelmektedir. Sürdürülebilirlik, ekonomik, çevresel ve sosyal faktörleri içeren geniş bir perspektifi kapsamaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada bankacılık sektöründe ekonomik, çevresel ve sosyal faktörleri kapsayan sürdürülebilirlik uygulamalarının nasıl şekillendiği, bankacılıkta sürdürülebilirlik ile ilgili küresel ve bölgesel düzeyde alınan ortak kararlar ve benimsenen ortak yaklaşımların neler olduğu tartışılmaktadır. Bununla

birlikte Türkiye’de bankacılık sektöründe sürdürülebilirlik uygulamaları ve mevcut durum değerlendirilmektedir.

1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirliğin, iktisadi büyümenin ve kalkınmanın, ekolojik sınırlar çerçevesinde toplumun bütün halinde davranışlarını değiştirecek politikaları kapsayan bir olgu olarak tanımlandığı ayrıca sürdürülebilirliğin bir toplumun veya ekosistemin, bu sistemin devamı için gerekli kaynakları tamamen tüketmeden, gelecek nesillerin gereksinimlerini de gözetmek suretiyle belirsiz bir geleceğe kadar uzun bir süre boyunca devam edebilme yeteneği şeklinde literatüre girdiği de görülmektedir (Ada, 2022: 12-13).

Sürdürülebilirlik kavramının, çevre kirliliğinin yaratmaya başladığı problemler nedeniyle ülkelerin hemen hepsinde gündem maddesi olması neticesinde ilk kez 1972’de BM tarafından düzenlenen İnsani Çevre Konferansı’nda resmîyet kazandığı anlaşılmaktadır (Moufty, vd., 2022: 2).

Sürdürülebilirlik 2000’li yıllardan itibaren hemen her alanda adından söz ettirmeye başladığı görülen, çevreye ve doğaya saygılı, mevcut toplumun ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında gelecek nesillerin de ihtiyaç, istek ve gereksinimlerinin giderilmesini amaç edindiği anlaşılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada trend halini alması sonucunda, sürdürülebilirlik kavramını hareket ve planlama merkezine yerleştirdiği anlaşılan tüm sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de sürdürülebilirlik ile alakalı stratejilerin belirlendiği ve konu ile ilgili yatırımların hız kazandığı görülmektedir.

1.1.1. Sürdürülebilir Finans ve Sürdürülebilir Bankacılık

Sürdürülebilir bankacılık kavramının ortaya çıkmasında bankacılık sektörünün temel fonksiyonu olan finansman yaratılması ve yaratılan finansmanın kişiler ile kurum ve kuruluşların kullanımına sunulmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bankacılık sektörü tarafından yürütülen finansal sistemin temel fonksiyonunun da kaynakların etkin kullanılmasını sağlamak olduğu görülmektedir. Sürdürülebilir finans kavramının çıkış noktasının ise, finans sisteminin sürdürülebilir projelere kaynak sağlamak ve sürdürülebilir yatırımları teşvik etmek yoluyla sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlamak olduğu ifade edilmektedir (Turguttopbaş, 2020: 269).

Sürdürülebilir finansın hem bireysel müşteriler hem de kurumsal firmalar ve kamu kuruluşlarının yatırım kararlarında fayda sağlayacağı öngörülen, çevresel ve sosyal faktörlerin entegre edildiği her türlü finansal

hizmeti kapsayan geniş bir yaklaşım olduğu, başka bir deyişle finansal piyasa aktörlerinin karar alma süreçlerine sürdürülebilirlik ilkeleri dahilinde yaklaşan daha güçlü, dengeli ve kapsayıcı kalkınmaya katkı veren iktisadi bir alan olduğu anlaşılmaktadır (Sommer, 2020: 6).

Bankacılık sektörünün temel fonksiyonu olan finans sağlama sorumluluğuna istinaden finans ve çevreye saygılı, geri dönüştürülebilir ve bu sayede gelecek nesillerin ihtiyaçlarını gözetir biçimde politikalar üretilmesini amaç edinen sürdürülebilir finans kavramları hakkında yapılan açıklamalar ışığında sürdürülebilir bankacılığın, dünya genelinde sanayi ve ticaretin doğaya ve canlı hayata verdiği zararları önlemeyi amaçlayan, daha yaşanabilir bir dünya ve toplum oluşturmak hedefiyle gerçekleştirilen tüm finansal faaliyetleri içine alan bir yaklaşım olarak konumlandırılabilceğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

1.1.1.1. Sürdürülebilir Bankacılığı Gündeme Getiren Nedenler

Sürdürülebilir bankacılığın gündem haline gelmesi özünde sürdürülebilirlik kavramının da ortaya çıkmasına neden olduğu anlaşılan çevre kirliliği sorunlarının gün yüzüne çıkmasına dayanmaktadır. Doğanın korunması ve gelecek nesiller açısından dünyanın yaşanılabilir halde kalması için ortaya atılan söz konusu politikalar için finansman ihtiyacını doğurduğu bu ihtiyaç neticesinde de sürdürülebilir finansman gereksinimine bağlı olarak sürdürülebilir bankacılık kavramının önem kazandığı anlaşılmaktadır.

Literatürde, sürdürülebilir bankacılık olgusunun ortaya çıkmasının ve önem kazanmasının, küresel ısınmaya bağlı olarak baş gösteren doğal felaketler neticesinde ülkelerde meydana gelen kentsel ve toplumsal yıkımların onarımı için zorunlu ihtiyaç niteliğine kavuşmasına dayandığı anlaşılmaktadır. Küresel ısınmaya bağlı olarak tüm dünyada artış gösteren sel, fırtına ve orman yangınlarının kentsel düzende onarımı güç ciddi hasarlara yol açtığı ve bu anlamda şehir ve kırsal yerleşim alanlarının doğal afetlere mukavemetinin arttırılması adına yeşil altyapı stratejilerinin de geliştiği gözlenmektedir. Söz konusu stratejilerin uygulanmasında en önemli ihtiyacın ise her alanda olduğu gibi finansman olması sürdürülebilir bankacılık kavramının gündemdeki yerini korumasını sağlamaktadır (European Commission, 2013: 4-5).

Yeşil altyapı stratejilerinin yanında sürdürülebilirlik üzerinde en çok etki yaratan ve yeşil finansman ihtiyacı duyulan diğer alanların “yenilenebilir enerji sektörü, karbon saydamlık projeleri, yeşil teknoloji girişimleri, sosyal sorumluluk projeleri, enerji verimliliği” gibi alanlar olduğu da ifade edilmektedir (Ada, 2022: 42).

Sürdürülebilir finans çerçevesinde sürdürülebilir bankacılık kavramının, ortaya çıktığı günden bugüne küresel konferanslarda tartışmalara konu olduğu ve kavramın geliştirilmesi, uygulanabilirliğinin sağlanması ve yaygınlaştırılması amacıyla bildiriler sunulduğu görülmektedir. Söz konusu gelişmeler kronolojik olarak aşağıda maddeler halinde sıralanmakta ve bu sayede kavramın tarihsel gelişimine ışık tutulmaya çalışılmaktadır.

- 1987, BM İnsani Çevre Konferansı, Brunthland Raporu, sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu ortaya çıkmış ve ilk çalışmalar başlamıştır.
- 1992, BM Çevre Programı Finans Girişimi (UNEP-FI), sürdürülebilirlik konusunda finans sektörü odaklı iş birliği geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda finansın üç ana kolu niteliğindeki bankacılık, sigortacılık ve yatırım alanlarında hizmet veren kuruluşlar sürdürülebilirlik için ortak paydada buluşmuşlardır.
- 1997, Küresel Raporlama İnsiyatifi (GRI) tarafından sürdürülebilirliğin esas ve usulleri belirlenerek standart oluşturulmuştur. GRI standartları günümüzde, sürdürülebilirlik raporlamalarında en yaygın kullanılan standartlardan biri halini almıştır.
- 1999, küresel anlamda ilk sürdürülebilirlik endeksi olan Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi uygulamaya konulmuştur. Bu gelişme sürdürülebilir finans alanında en önemli gelişmelerden biri olarak kabul edilmektedir.
- 2002, GRI sürdürülebilirlik standartları kılavuzu yayınlanmıştır. Sürdürülebilirlik raporlaması Johannesburg borsası tarafından zorunlu hale getirilmiştir. Bu gelişmenin ardından sürdürülebilir finans yaklaşımının kurumsal yükümlülüklerde yerini almaya başladığı görülmüştür.
- 2008, global ekonomik kriz sonrası risk yönetimi ve verimlilik kavramlarının önemi artmış, sürdürülebilir finansman yaklaşımları finans dünyasının ana bakış açısı haline gelmiştir. Risk yönetimi ve verimlilik kavramlarının yasal mevzuatlarla desteklenmesi kararlaştırılmıştır.
- 2012, RIO+20 zirvesi bağlamında doğanın korunmasının önceliklendirildiği Doğal Sermaye Bildirgesi imzalanmıştır.
- 2015, Addis Ababa Eylem Planı, sürdürülebilir finansman konusunda somut hedefler belirlenmiştir. Bankacılık sektöründe sürdürülebilirliğin sağlanması adına iklim finansmanına yönelik konvansiyonel kredilerin

yerini iklim fonları ve yeşil tahviller gibi yenilikçi finansal çözümler almıştır.

- 2018, Avrupa Komisyonu tarafından Sürdürülebilir Büyümenin Finansmanı Eylem Planı hayata geçirilmiştir. Sürdürülebilir ekonomik faaliyetlerin kademeli bir şekilde sınıflandırılması kararlaştırılmış ve karbon ayak izi konusu önem kazanmıştır.
- 2021, Glasgow COP-26 Zirvesi, en önemli ana gündem maddesi sürdürülebilir finansman olmuştur. İklim krizinin finansmanında düşük faizli ve uzun vadeli kredilere olan ihtiyacın önemi vurgulanmış, Ar-Ge ve inovasyon konularının iklim değişikliği ile mücadelede hayati önem taşıdığı belirtilmiştir (Ada, 2022: 42-44).

2. Küresel Bankacılık Sistemi ve Sürdürülebilirlik

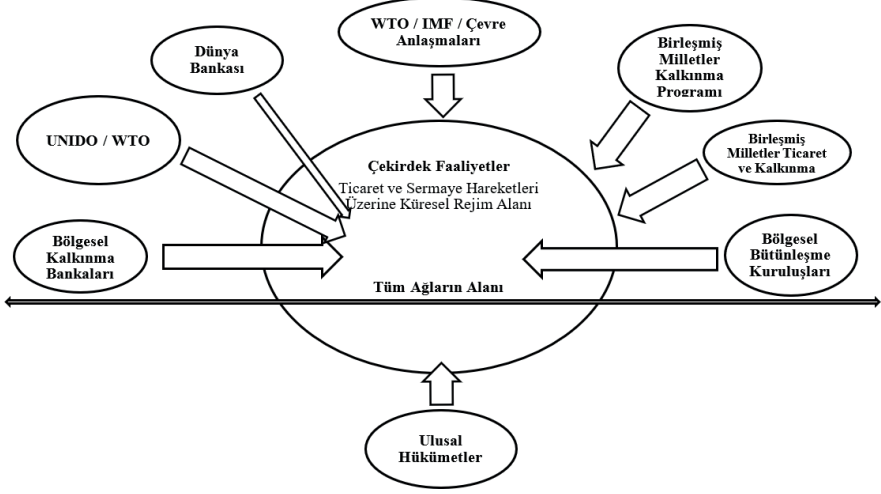
Çevrenin küresel ve çok ortaklı bir kamu malı olduğu aşikardır. Çevrenin sahip olduğu doğal nimetlerden faydalanılması hususunda nasıl ki dünya üzerinde varlığını sürdüren her fert eşit haklara sahipse, çevresel sorunların çözümünün de küresel kamu malının sunumuyla ilişkili olduğu belirtilmekte ve küresel kurumsal iş birliği ile gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Burada küresel kamu malının sunumu ifadesi “yeşil finansman”³ olarak da adlandırılan sürdürülebilir finans ile ilişkilendirilmektedir.

Küresel anlamda finansman ihtiyacının karşılanması ve sunumu bankacılık sektörü tarafından gerçekleştirilmektedir. Küresel bankacılık sisteminde sürdürülebilirliğin, finans sektörünün küresel düzeyde sürdürülebilir ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesi ve sürdürülebilirlik ilkelerini finansal karar alma süreçlerine entegre etmesi anlamına geldiği görülmektedir. Sürdürülebilirlik, ekonomik, çevresel ve sosyal faktörleri içeren geniş bir perspektifi kapsamaktadır.

Bu bağlamda küresel çapta ortaya çıkan finansman ihtiyacının karşılanması adına, BM, Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF), Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), hükümetler gibi ulusal ve yukarıda belirtilen kuruluşların bölgesel temsilcilikleri ile tüm ilgili ağları içeren çok

3 Yeşil Finansman: Doğa dostu, çevreye faydalı veya daha az zararlı ürünlerin kullanılması ve projelerin uygulanması için finans kuruluşları tarafından uygun fırsatlar sunulması (düşük faiz oranları, düşük masraflar, çevreci kuruluşlara yapılan bağışlar yoluyla müşterilerin yeşil finansal ürün kullanımına teşvik edilmesi) bu ürün ve projelerin finanse edilmesidir (Kuloğlu ve Öncel, 2015: 3).

paydaşlı bir iş birliği ile hareket etmekte oldukları görülmektedir (Ada, 2022: 37). Söz konusu ilişki ağı Şekil 1.1'de gösterilmektedir.

Şekil 1.1: Küresel Finansın Kurumsal Sağlayıcıları

Kaynak: Ada, 2022: 38'den derlenmiştir.

Şekil 1.1 değerlendirilecek olursa; küresel finansman ihtiyacının merkezinde küresel boyutta çekirdek faaliyetleri kapsayan ticaret ve sermaye hareketleri üzerine küresel rejim alanının, tamamlayıcı faaliyetleri kapsayan yerel ulusal rejim alanının ve keşişim noktasında bulunan tüm ağ alanının bulunduğu görülmektedir. Şeklin üst bölgesi küresel alanı, alt bölgesi ulusal alanı temsil etmekte, tüm ağların alanı ile yerel ulusal rejim alanı arasında bulunan iki yönlü yatay ok ile ayrılan ve küresel alan ile ulusal alan arasında kalan bölge ise bölgesel alanı göstermektedir.

Tamamlayıcı faaliyetlerin yürütülmesinin ulusal alan nezdinde ulusal hükümetler sorumluluğunda olduğu, ticaret ve sermaye hareketlerinin gerçekleştirilmesi ve kontrolü gibi çekirdek faaliyetlerin WTO ve IMF gibi küresel kuruluşların sorumluluğunda, çevresel anlaşmalar çerçevesinde gerçekleştirildiği ve bölgesel kalkınma bankaları, bölgesel bütünleşme kuruluşları, UNCTAD, UNDP, WB ve UNIDO gibi küresel ölçekli kuruluşların tüm ağların alanı kapsamına giren faaliyetlerin yerine getirilmesine katkı sağladıkları anlaşılmaktadır. WTO ve IMF tarafından yürütülen sürdürülebilir finansman sağlanmasına yönelik faaliyetlerin sadece çekirdek faaliyetlerle sınırlı kalmadığı tüm ağların alanı kapsamına giren

faaliyetlere de diğer kurum ve kuruluşlar aracılığı ile destek sağladıkları belirtilmektedir.

Dünya genelinde mevcut şekilde fosil yakıtlar ile giderilen enerji ihtiyacı arttıkça, fosil yakıt kaynaklarındaki kıtlık ve çevreye saygılı enerji anlayışının ağırlık kazanması sebebiyle temiz enerji yatırımlarına olan ilginin daha da artacağı düşünülmektedir. Devlet müdahaleleri, temiz enerji talebindeki bu artışın nedenleri arasında gösterilmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA), dünya çapında hükümetlerin düzenleyici politikaları sayesinde 2030 yılına kadar yenilenebilir enerjiye olan talebin %40 artacağı tahmin edildiğini belirtmektedir. Bu bağlamda çevre kirliliğinin çok yoğun yaşandığı Çin’de, firmaların daha ucuz maliyetli borçlanma imkanları ile temiz enerji üretimine özendirildiği, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde de güneş enerjisi projelerine tarife garantisi veya elektrikli araç gibi akıllı teknolojilere sağlanan destek şeklinde çevre kirliliğiyle mücadeleyi hızlandırmak için yapılan çalışmalar olduğu görülmektedir.

Dünya genelinde de söz konusu uygulamalar kapsamında BM öncülüğünde küresel ve bölgesel anlamda ortak karar alınmasını kolaylaştıracak genelgeler düzenlenmesi ve yasal mevzuatlarla desteklenerek yaygınlaştırılmasının amaçlandığı görülmektedir (Hadi, 2023: 29).

Küresel boyutta bankacılık sektörünün gelecek dönemlerde yüzleşmesi muhtemel görülen ve bu anlamda kaçınılması gereken finansal risklerin ortaya konulması ile bankacılık sektörü ile çevre arasındaki ilişkinin ele alındığı sürdürülebilir bankacılık, yeni kar fırsatları yaratan ve sektörü hem rekabetçi hem de çevreye saygılı hale getiren yeni finansal ürünlerin geliştirilmesini içermektedir. Ancak bu ilişkinin aynı zamanda enerji, malzeme ve doğal kaynak yönetimi ve tüketimi gibi çevresel ayak izine ilişkin çevresel stratejileri yönetme, uyarılma ve iletme biçimiyle de ilgili olduğu anlaşılmaktadır (Karkowska, 2019: 3).

Bankacılık sektörü her ne kadar çevreyi kirlüten bir sektör olarak görülmesine de ciro artışı ve dolayısıyla tüm bankacılık faaliyetlerindeki artış çevresel ayak izi nedeniyle yük oluşturmaktadır. Bankaların bu çevresel ve sosyal sorumluluğu aynı zamanda çevreyi daha dost hale getirebilecek ve sürdürülebilirliği geliştirebilecek ilgili teknoloji, süreç ve ürünlerin benimsenmesi yoluyla yeşil bankacılığın oluşmasına da yol açmıştır. Teknolojinin gelişmişlik düzeyindeki gelişimi, e-bankacılığın kullanımı gibi, bankacılık ürünlerinin sorumlu tüketimini ve kullanımını etkileyen bir faktördür. Sürdürülebilir kalkınma açısından, sürdürülebilirlik kriterleri borçlunun mali performansını tahmin etmek ve kredi derecelendirme sürecinin tahmin geçerliliğini geliştirmek için kullanılabilir. Sürdürülebilirliğin stratejilere, süreçlere, ürünlere ve

hizmetlere entegrasyonu, sürdürülebilirliğin yeni bir bankacılık stratejisi olarak, sürdürülebilirliğin bir değer etkeni olarak, sürdürülebilirliğin bir kamu misyonu olarak ve sürdürülebilirliğin müşterilerin bir gereği olarak entegre edilmesiyle sağlanabilir (Stauropoulou ve Sardianou, 2019: 5).

Yeşil finansmanın yaygınlaştırılmasında kullanılan özendirici ve teşvik edici enstrümanlardan birinin de yeşil enerji sertifikası olduğu anlaşılmaktadır. Hollanda, Danimarka ve İtalya gibi AB üyesi ülkelerde uygulandığı görülen sertifika programının, enerji üretimi esnasında yenilenebilir (yeşil, temiz) enerji kaynaklarından faydalanan kuruluşlara proje bazında verilen bir belge ile enerji üreten firmanın, yatırımını yeşil sertifika sistemine dâhil ederek uluslararası sertifika ticareti yapmak ve mevcut üretiminin kwh'î başına ek gelir (sertifikası olan firmanın daha ucuza kredi bulunması yoluyla kaynak maliyetinin azaltılmasıyla) kazanma imkânı sunan bir düzenleme olduğu ifade edilmektedir (Kuloğlu ve Öncel, 2013: 5).

3. Türk Bankacılık Sisteminde Sürdürülebilirlik

Küresel bankacılık sisteminde sürdürülebilirliğin sağlanması adına hayata geçirildiği görülen yeşil finans uygulamalarının OECD ve AB üyesi ülkeler bazındaki yansımalarının ortaya konulmasının ardından Türkiye'de de Türk Bankacılık Sektöründe sürdürülebilirliğin karşılığı konumunda bulunan yeşil finans konusundaki mevcut durumun ortaya konularak, hangi aşamada bulunduğu, söz konusu aşamanın ileri mertebelere taşınması adına neler yapılabileceğinin ve ilerleyen aşamalara geçişte nelere ihtiyaç duyulduğunun tartışılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda Türkiye'de sürdürülebilir finans kapsamında ilk çalışmanın 2014 yılında Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından, UNEP, WB, GRI gibi küresel kuruluşların görüş ve önerileri de alınarak bir rehber hazırlandığı ve bankacılık ve finans alanlarında uygulamaya konulması gereken ilkeler ortaya atıldığı ve çeşitli tavsiyeler iletilindiği görülmektedir. Söz konusu ilkeler ile tavsiye niteliği taşıyan öneriler aşağıda maddeler halinde sunulmaktadır.

- Yeşil finansman kapsamında sağlanan kaynakların çevresel ve sosyal etkilerinin belirlenmesi,
- Bankaların tüm birimlerinde karbon ayak izi ve kaynak tüketiminin azaltılarak verimliliğin sağlanması,
- Bankacılıkta yeşil insan kaynakları yönetiminin etkinleştirilmesi,
- Sürdürülebilirlik konusunda finansal kuruluşların uluslararası standartlara uyumunun sağlanması,

- Bankacılık sektöründe kurumsal işleyişin tamamını kapsayacak biçimde sürdürülebilir bir yönetim anlayışının benimsenmesi,
- Bankacılık sektöründe sürdürülebilirliğin takibinin sağlanması ve raporlanmasının zorunlu hale getirilmesi.

Ayrıca TBB tarafından hazırlanıp yayınlanan rehberden sonra Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından “Yeşil Dönüşümün Finansmanı” konulu bir rapor hazırlandığı ve ilgili raporda *Yeşil Finansman* kavramının, başta iklim değişikliği olmak üzere, çevre ile ilgili sorunların çözümüne yönelik faaliyetlerin finansmanı olarak tanımlandığı görülmektedir (Gedikli ve Gökırmak, 2021: 82). Söz konusu raporda yeşil finansman kavramının fonksiyonlarının, kaynaklarının ve gereksinimlerinin maddeler halinde sunulması, Türkiye’de konu ile ilgili atılan adımların ortaya konulduğu, mevcut durum hakkında bilgilendirme yapılarak bir yol haritası oluşturulduğu anlaşılmaktadır. İlgili başlıklara ait maddeler aşağıda sunulmaktadır (Bektaş, 2022: 433).

Öncelikli olarak yeşil finansın fonksiyonlarının belirlendiği ve bu bağlamda;

- Reel sektörü yeşil dönüşüme zorlamak,
- Yeşil ekonomik dönüşüm sağlamak için finansal kaynak sağlamak şeklinde iki başlık altında ortaya konulduğu görülmektedir.

Sonrasında yeşil finansman için gerekli olduğu düşünülen kaynakların nereden ve ne şekilde sağlanacağını belirlediği ve bu amaçla;

- Bankalar ve diğer finansal kuruluşlar,
- Yeşil sermaye piyasası araçları,
- Kamu kaynaklı krediler ve hibeler,
- Avrupa Birliği Fonları (IPA, Horizon, EIC...),
- Uluslararası Kalkınma Kuruluşları (EBRD, EIB, IFC, AFD...),
- Uluslararası Piyasalar (Kurumsal Yatırımcılar),

gibi kurum ve kuruluşlardan destek alınacağı ifade edilmektedir.

Yeşil finans gereksinimleri konusunda, yeşil finansın ihtiyaç duyduğu düzenleme ve şartlar belirlenmiş ve bu doğrultuda;

- Mevzuat Altyapısı’nın ortaya konulması adına,

2020 – SPK - “Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi”

2021 – BDDK - “Kredi Tahsis ve İzleme Süreçlerine İlişkin Rehber”

2021 – Hazine ve Maliye Bakanlığı - “Sürdürülebilir Finansman Çerçeve Dokümanı”

2021 – SPK - “Yeşil Borçlanma Aracı, Sürdürülebilir Borçlanma Aracı, Yeşil Kira Sertifikası, Sürdürülebilir Kira Sertifikası Rehberi”,

olmak üzere dokümantasyon hazırlandığı görülmektedir.

- Toksonomi (finansal yatırımların yeşil faaliyetlere yönlendirilmesi için hazırlanan sınıflandırma sistematığı) şartının vurgulandığı,
- Ölçüm, Doğrulama ve Raporlama adımlarının gerekliliğinin belirtildiği,
- Risk Yönetimi (Basel yaklaşımı, yeşil destek oranı, yeşil varlık oranı gibi) haritası oluşturulması gerekliliğinin ifade edildiği,
- Veri toplama süreci hakkında bilgilendirme yapıldığı görülmektedir.

Ortaya konulan araç ve gereksinimler sonrasında konu ile ilgili atılan adımların;

- Bankacılık Sektörü İçin Sürdürülebilirlik Kılavuzu” (2014-2021) TBB, hazırlanması,
- IFC Sürdürülebilir Bankacılık Ağı (SBFN), (2015) BDDK, üyeliğinin yapılması,
- “Global Compact Türkiye Sürdürülebilir Finansman Bildirgesi” UN Global Compact (2017), yayımlanması,
- Türk Bankacılık Sektörü Sürdürülebilirlik Araştırması (2018) BDDK, yapılması,
- Enerji Performansı Yüksek Konut Finansmanının Artırılması (2019) BDDK, çalışmalarının başlatılması,
- Basel Bankacılık Denetim Komitesi “İklimle Bağlantılı Finansal Riskler Görev Gücü” (TCFR), (2020) BDDK, üyeliğinin gerçekleştirilmesi,
- Kredi Tahsis ve İzleme Süreçlerine İlişkin Rehber (2021) BDDK, hazırlanması,
- Sürdürülebilir Bankacılık Stratejik Planının (2021) BDDK, oluşturulması,
- Sürdürülebilir Bankacılık Çalışma Grupları (2021) BDDK-TBB, oluşturulması,

olduğu görülmektedir.

Yeşil finansın ihtiyaç duyduğu düzenlemeler ile koşullar ifade edildikten sonra Türkiye’de yeşil finansın mevcut durumu ortaya konulmaya çalışılmış ve bu doğrultuda;

- Tüm alanlarda yeşil finansa yönelik çalışmaların başlangıç aşamasında olduğu,
- Yeşil kredi ve sermaye piyasası araçları ile sağlanan ve sağlanması düşünülen kaynağın kısıtlı ve henüz yetersiz miktarda olduğu,
- Mevcut durumda kaynakların yeterli düzeyde olmamasına rağmen yeşil finansa yönelik güçlü bir istek ve hızlı bir gelişimin mevcut ve bu durumun umut verici olduğu,
- Yeşil finans konusunda gerekli görülen finansmanın önündeki en önemli engelin mevcut makroekonomik koşullar olduğu belirtilmektedir.

Türkiye’deki mevcut durum hakkında yapılan bilgilendirmeler sonrasında yeşil finansın bankacılık sektörüne tam anlamıyla uyarlanması ve uygulanabilirliğinin sürekli hale getirilmesi adına “yeşil mutabakat eylem planı” ve “iklim şurası” olmak üzere iki başlıktan oluşan bir yol haritası oluşturulduğu anlaşılmakta ve bu amaçla;

- Yeşil Mutabakat Eylem Planı geliştirildiği ve söz konusu plan dahilinde;
 - o “BDDK Sürdürülebilir Bankacılık Strateji” Belgesi,
 - o “SPK Yeşil Finansal Yatırım Araçları” Rehberi,
 - o “HMB Sürdürülebilir Finansman Çerçeve Dokümanı”,
 - o “Finans Ofisi Yeşil Sukuk Rehberi” hazırlandığı görülmektedir.

Söz konusu plan çerçevesinde yapılması gerekenlere tamamlayıcı nitelikte iklim şurası düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bahsi geçen iklim şurasında;

- İklim Şurası
 - o “Ulusal yeşil finans strateji belgesi” hazırlanması,
 - o “Çalışma gruplarının” oluşturulması,
 - o “Ulusal taksonomi” belgesinin hazırlanması,
 - o “Veri paylaşımı” için bir platform kurulması,
 - o “Yeşil finansman teşvikleri” için rehber hazırlanması,

kararlaştırıldığı ve bu sayede, yeşil finansın eksik ya da yetersiz olduğu düşünülen niteliklerinin geliştirilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır (BDDK, 2022).

Türkiye’de özellikle büyük bankaların enerji ve kâğıt gibi sarf malzeme tasarruflarının farkına vardıkları ve kurumsal içsel süreçlerinde sürdürülebilirliği özümstedikleri ve Türkiye’de bankacılık sektörünün “Önleyici Bankacılık” aşamasında olduğu ve son olarak bazı bankaların kredi kullandırma süreçlerinde sürdürülebilirliğe ilişkin kriterler kullandıkları ve sürdürülebilir finansal ürünler sunmaya başladıkları görülmektedir (Gerekan ve Bulut, 2018: 83).

Türkiye’de sürdürülebilir bankacılık kapsamında son yıllarda BDDK ve TBB gibi otoriteler tarafından yapılan düzenlemelere bağlı olarak sürdürülebilirlik anlayışının benimsetilmesi için mücadele verilmekte olduğu anlaşılmakta ve bu doğrultuda sistemdeki bankaların bu düzenlemeler ve hedefler doğrultusunda sürdürülebilir finans faaliyetlerini arttırdığı ve bu faaliyetleri yıllık raporlarında açıklamakta olduğu görülmektedir (Yıldırım ve Yaman, 2023: 40).

4. Sonuç

Bankacılık sektörünün temel fonksiyonu olan fon transferine aracılık etme fonksiyonu çerçevesinde, sürdürülebilir finans kavramı finans ve çevre odaklı politikaların geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda, geri dönüştürülebilir ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarına saygı gösteren yaklaşımların, sürdürülebilir bankacılığın temelini oluşturduğu ifade edilmektedir. Sürdürülebilir bankacılık, dünya genelinde endüstri ve ticaretin çevresel etkilerini azaltmayı hedeflemekte, böylece daha yaşanabilir bir dünya ve toplum oluşturma amacıyla tüm finansal faaliyetleri içine alan bir yaklaşımı benimsemektedir. Bu, doğaya ve canlı hayata verilen zararı önlemeyi amaçlayan bir yaklaşımı ve finansal faaliyetlerin çevre dostu ve toplum odaklı bir şekilde gerçekleştirilmesini vurgulamaktadır.

Küresel bankacılık sistemi içinde sürdürülebilirlik, finans sektörünün küresel düzeyde sürdürülebilir ve toplumsal sorumluluklara odaklanarak, sürdürülebilirlik ilkelerini finansal karar alma süreçlerine entegre etmesini ifade etmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı, ekonomik, çevresel ve sosyal faktörleri kapsayan geniş bir perspektife işaret etmektedir. Bu bağlamda, küresel finansman ihtiyacını karşılama amacıyla Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF), Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) gibi uluslararası kuruluşlar ile hükümetler, ulusal ve bölgesel kuruluşlar arasında çok paydaşlı bir iş birliği gözlemlenmektedir. Bu aktörler, sürdürülebilir finansmanın sağlanması ve

sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması için bir araya gelerek iş birliği yapmaktadır.

Türkiye’de sürdürülebilir bankacılık ile ilgili mevcut durumun, küresel bankacılık sisteminde gözlemlenen sürdürülebilirlik uygulamalarından bağımsız olmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye Bankalar Birliği’nin (TBB) 2014 yılında başlattığı sürdürülebilir finans girişimi, küresel kuruluşların öneri ve görüşleriyle zenginleştirilmiş bir rehber oluşturularak bankacılık ve finans sektörlerinde uygulanması gereken ilkeleri ortaya koymaktadır. Türkiye’de sürdürülebilir bankacılık alanında, son yıllarda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Türkiye Bankalar Birliği ve benzeri otoriteler tarafından yapılan düzenlemelerle sürdürülebilirlik anlayışının benimsetilmesi için çaba harcanmaktadır. Bu çerçevede, sistemde faaliyet gösteren bankaların, bu düzenlemelere ve belirlenen hedeflere uygun bir şekilde sürdürülebilir finans faaliyetlerini artırmak adına çaba sarf ettiği ve bu faaliyetleri yıllık raporlarında detaylı bir şekilde açıkladığı gözlemlenmektedir.

KAYNAKÇA

- BDDK, (2022). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Faaliyet Raporu, <https://www.bddk.org.tr/KurumHakkinda/EkGetir/5?ekId=134>.
- Bektaş, S. (2022). Türkiye’deki Kamu Sermayeli Bankaların Sürdürülebilirlik Performanslarının Hibrit Çıkv Model ile Değerlendirilmesi: 2014-2021 Dönemi Merc-As Modeli Örneği. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(4), 426-442.
- European Commission, (2013). Green Infrastructure – Developing Europe’s Natural Capital, Brussels.
- Gedikli, E., Y., Gökırmak, H. (2021). Katılım Bankacılığı ve Sürdürülebilirlik. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 16(1), 75-93.
- Gerekan, B., Bulut, E. (2018). Sürdürülebilir Sosyal Sorumlulukta Üç Boyutlu Raporlama: Türkiye’de Sürdürülebilirlik Raporu Yayınlayan Bankalar Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2018(1), 80-88.
- Hadi, T., G. (2023). Çevresel, Sosyal, Ekonomik Sürdürülebilirlik ve Marka Aktivizmi: Türk Bankacılık Sektöründeki Uygulamaları. *Yeni Yüzyıl’da İletişim Çalışmaları*, 2(7), 21-43.
- Karkowska, R. (2019). Business Model as a Concept of Sustainability in the Banking Sector. *Sustainability*, 12(1), 111.
- Kuloğlu, E., Öncel, M. (2015). Yeşil Finans Uygulaması ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2): 1-18.
- Moufty, S., Al-Najjar, B., Ibrahim, A. (2022). Communications of Sustainability Practices in the Banking Sector: Evidence from Cross-Country Analysis. *International Journal of Finance and Economics*.
- Sharma, M., Choubey, A. (2022). Green Banking Initiatives: A Qualitative Study on Indian Banking Sector. *Environment, Development and Sustainability*, 24(1), 293-319.
- Sommer, S. (2020). *Sustainable Finance: An Overview*. FiBraS (GIZ). Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit, GmbH.
- Staupoulou, A., Sardianou, E. (2019, November). Understanding and Measuring Sustainability Performance in the Banking Sector. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 362, No. 1, p. 012128). IOP Publishing.
- TBB, (2014). Türkiye Bankalar Birliği, Sürdürülebilir Bankacılık ve Bankacılık Uygulamalarında Çevresel ve Sosyal Risklerin Değerlendirilmesi Eğitimi, <https://www.tbb-bes.org.tr/tbb/DesktopDefault.aspx?tabid=1&tabindex=0>, (10.09.2013).
- Turguttopbaş, N. (2020). Sürdürülebilirlik, Yeşil Finans ve İlk Türk Yeşil Tahvil İhracı. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(22), 267-283.

Yıldırım, H., Yaman, B., O. (2023). Türk Bankacılık Sektöründe 2018-2022 Dönemi Sürdürülebilirlik Performanslarının ENTROPI, TOPSIS ve ARAS Yöntemleri ile Analizi. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 39-48.